

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА I — СВЕСКА XII

NACIONALNA
BIBLIOTeka
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
ЗА ДЕЦЕМБАР

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1895.

РАСУЂЕ СЕ...

*Расуђе се младост моја
Пуна жара,
Напићу се раја с уста
И с пехара, —
А престаћу и да сањам
Жарке очи,
И веселе хучне дане,
Бурне ноћи.*

*Дух ће млади да ми склопи
Лака крила
Стисаће се жеље, страсти
Крвца чила;
И вр'јеме ће разнјети огањ
Младих дана,
Као вјетрић што разнесе
Цв'јеће с грана.*

*Ах, ал' душо кад споменем
Пољуб први,
Хоће л' нови огањ срцу
Да поврви?
Хоће л' пушто да зашрепти
Па да илане — —
Ил' од јада да расирсне
И да штане!?!...*

Мостар,

Јов. А. Дучић.

ВЈЕРИДБА НА ВЕЛИКИ ПЕТАК НА ВИРУ.

Написао *Лука Јововић.*

(Посвећена ђевојкама црногорским.)

И док није наредба од црквене власти била, да се велики петак у „запрештајеме“ празнике увршћива, истом нитко не рађаше. Вуле Симонов једне године бјеше почео на вељи петак да гони ђубре, те маска ногом посред слијенога ока, ни петом не маче; Голуб Савов ухватио волове исти дан да нешто соре, и оба му цркоше на пречац, на тај дан већ не пуштаваше жену ни да хљеба умјеси.

Женā, на божју вјеру — сад има десет — некијех старица, које ти — као из читуле — бих избројио, које ни хљеба на својим устима тога дана неће окусити — па да зна е ће испијенути — не ваља веле, но посте из петнијех жилā.

А да стоји ли толики народ прекршћених руку тога дана? Не, него како су на вече са страсти, из цркве уморни стигли поспали, као кокоши без глава; на хā зора, сваки је на ногама, да посматрају какво ће вријеме обрнути, не да по тому суде како ће година понијети, него је петак код нас пазарни дан, тога петка преко године се највише народа купи. Дан истом велик, зима попустила, — повукла се у се, а оно на вече Васкрса, да се ђеци понакунује стварчица; јер им се прео цијеле године обећавало: купиће ти се ово или оно за Велиг-дан, само ако добро слуша. Али се је то све могло и прије пазарити; него је други главнији узрок, да толики свијет на пазар грне. То је управ по свјетски речено: „Изложба“ хаљина, здравља, љепоте, па многи иду тек да се нагледају тога цвијета. Већ од исхода сунчаног можеш виђети ће народ у великим редовима врви, из племена: Дупила, Подгора, Брчела, Глухог Дола и т. д. као крстоносци. Сваки се изодио по најновијој моди.

На самоме пазару, ће шетају виђећеш онамо постарије људе, главаре, орденисани, запалили дуге чибукке, и ухватили се у причању о биткама потоњегга рата, докажујући како се је ко поднио, споминју догађаје, хвале јунаке а жале погинуле.

Онамо стоји гомила људи, непомично стали удруке, као у цркви; а пред њима стар слијепец на голој пољани сио, па пјева уз гусле нову пјесму: „Погибија турака на Кринице.“

Онамо иду момчад, понамјештају хаљине и крадом низа себе погледивају, стоји ли му све како треба, очима по ње који вреба по народу: да ли је ко ушаро поглед на њега. па стао да се чуди. Е, да богме, требало би да се чуди; јер кад неби тога било, он се је преварио у своме рачуну, продао потоње рало земље да се изодије, па још не чудити се, — за њега погибија.

Онамо на десеторо виђећеш кроз народ у редовима по 5—6 ђевојака, с китама калопера и девесиљем, те им о пасу виси, па се гуркају, и неправилно мијењајући стања фронта обрћу се једна другој, загледивајући на сред пазара како којој корет (зубун.) и минђуше висе. Међу једном таквом врстом бјеше се нагнала и Мара Мићунова. Сваки говораше: да тога дана љепшега лица није било са женске стране, и заиста није, под њоме се би рекао земља угибаше, кад хћаше чепнути, а одјевена просто у сукненим народњим хаљинама. У лицу бијела широких образа а дрвена и опуна, плетену јакету те бјеше сама начивила пуну бјеше напунила тако да с удицом ништа нехћаше моћи заћести; а зубима да ју за јагоде гризнеш, — и то њежно — за пола урс после тога хћашу се зуби познавати и сваки пребројити.

Доста је било очи које тога дана Мара на се привуче, али је она то све рамнодушно посматрала и презирала, још се хћаше намргоди и с негодовањем обрати главу на другу страну. Баш кад хћаше да се ослободи друштва дође јој мајка Стана, ухвати ју за руку и цандарски одвуче.

— А ће си ђевојко зле нароке савијала имаш ли ти лијека?! ако бога знаш! вас пазар обидок за тебе, ја на једну а отац ти на другу страну ниђе те зазрет! крочи живо! е је преша, доша' је они човјек. Она за њом право у крчму, која бјеше пуна ка' лађа кад креће; ту ти је Мићун отац ђевојке, Јоко стриц јој, седам до осам рођака, и Петар Мргудов који просаше Мару. Сви посиједали.

— Дође ли ђевојко? — а да ови човјек дошао је за тебе, виђи га лијепо, измјери га очима од главе до пете, има дванајест рала земље под водом те топи, волове и маску, дужни нијесу, колико бй оно дужан Петре?

— Сто талијера, ма толико можемо у сваку уру узети од једне клачнице.

— Сто талијера је дужан — продужи Јоко — од добре је куће, отац му је стотинаш стари.

Ђевојка се стисла при мајци као жаба у кори, наслонила се удупке мајци на лијево рамо, па стала зубима грискати крај од једног убруса, а гледа у таван.

— То је ствар свршена — рече Јоко -- што ми рекнемо, она ће пристати, па да јој речемо посредачко блата да скочи, скочила би, то је анђио од ђевојке, а радна, а снажна.

— Јест вала — надода Стана — стидније и сображније није ништа од ње с ђевојачке банде, вазда ми је од ње лијеви послух био, да бог да се ни за стани камен руком залуду не ухватила — и поче плакати.

— Вади ђетићу прстењ, — рече Јоко.

— Стани да видимо што ће рећ' ђевојка.

— Збори ђевојко! поврну Јоко.

— Ја како хоће тата и мама, — стидно проговори ђевојка.

— Ти бога ми ч'у што ми рекосмо — одговорише обоје.

— Да бог да — рече Јоко — пријатељство било сретње за обадвије стране, и да се с тобом похвали и род и дом.

Петар развеза из паса 11. вранцика, распучи прслук, те дода из једне — као цераде — глибаве кесе, која му о грлу као „амајлија“ висаше, јошт четири, дванајест — по обичају — даде ђевојци у мјесто прстења: а три да јој браћа попију ракије.

— Но за углаву и сватове што учињесмо? — запита Петар.

— За то ћу ти рећи једну — проговори Мићун — али ми је немој помакарит', да се оштетимо за мало, десет сватовâ, дар божи, они обичај да се учини, па се прођимо калабалка биће наличније и за тебе и за мене. Поради трошка и свега бик, но ми чини поради куће, мишљах е ћу што приприштит', сломио бјех крше, но дан по дан, стојим у једну бечалину, све гледам кад ћете ме некоје јутро вадити испод ње.

— Е! та ме закла испод самога грла, мање од двадесет и пет и багјак, нако ако не бик никогâ зва', но онако да се оженим ка' с улице. Е бога ми тако ми не торња конат, па да бик знавао никад вијенца на главу не ставит'.

— За то ћемо ласно — настави Јоко — двадесет и пет ти пошљи, мање ни једнога, свијема ћемо учињети ђевап; пошто немају ђе стати, маћи ћу ја — за тај дан — они пријебој између мене и Мићуна, с њим у гомилу. Манкаје ли ти сад што?!

— Ја друго и не тражим. Све ви је ка' људима.

— А за свадбу — поврну Јоко — на петнајест дана по

Томинудне ми ћемо бити спремни; па пошљи за њу нека ти је поведу, а за углаву нека буде на самени Томин-дан.

Е дакле збогом и да се видимо у здрављу.

— Поздрави дома — рекоше му Јоко и Мићун, те и они одмах упутише се кући.

На Васкрс после ручка млађарија се спрема на коло, а живо се пуштаје. Редупе спремају чобане торбама и струкама, и свјетују их, да не учине коме штету. Мара и она кренула, дозивље своју другарицу Јану да чувају заједно.

Јана је свјетовала да окрену по крај мјеста ће се коло намјерава ухватити, да не буду далеко. Идући запита је Јања:

— А бого ти Маро оли ми нешто право казати што ћу те питати? чула сам да си се у петак вјерила са срећом, и да се је ракија попила, је ли истина?

— Тати бјеше мило, па већ...

— А да слушај ме женска главо, што ти хоћу рећи: нећаш га узети, па кад би знала за овијема овцама остарати!

— А за што Јане по богу сестро?!

— Како зашто црна друго не била никад, кад он при Црној Гори — преко дуга — ништа нема, троје дјеце има од прве жене, треба ти по надница с њим заједно одити с колијевком на главу, да се храните; а њега су ишибикали једном, нијесу ти то казали, а да мало нарамљује и да је врљ, то си дати видијела. А што тати бјеше жа, а што утопише вели ону ђевојку да бог види!

— Ја га, живота ми, загледала нијесам, а они ми рекоше да има лијепо.

— Седам дана у неђељи с осталијем свијетом, и дио: од воде, пута и цркве.

Промијени се Мара, промијени, промијени, поблијеђе, поблијеђе, тај дан већ није зуба бијелила, нити је на питања Јани одговарала.

У колу сваки је играо осим ње.

Мраком доћера овце кући, те она мајци која је сусрете:

— Казаћеш тати — е ја не смијем од страха — да пошље овоме чојку, да ја нећу од њега жицу дађавољу, но поради мене, нека се не смета, но нека тражи другу!

— А за што не?! ко те нафрка?! зло ми у дом! и куцну се пестима у прса — ево нова! овога није бивало! Хтједе да јошт нешто проговори, но ђевојка замаче код тетке Гордане. Стана притвори овце те у кућу. Мићун сио, прекрсти, а он о

запалио чибук покрај огња, па на прстима рачуна, колико ће домаћинâ на свадбу позвати.

— А не дођоше брави јошт? — Стану кад видје прогори —

— Брави дођоше, ма ђевојка не.

— А која ће бит' добра? да није похарала коме?;

— Она неће, теке да је, но ни откиде нос!

— А ко јој га учиње, зло ни у дом?!

— Нико јадан; — вазда ли ти је ружна на језик, но неће вели онога чејка, па да би знала арапачку дјецу превијати.

— Како рече како?!

— Неће га вели!

— Како неће, узела је узма, вазда ли ми од ње цријева у грло долазе, откада се је окотила!

А камо је камо? да се ја ш њом проразговорим!

— Побјегла је некуђ.

— Ходи ђаволе, одби се од мене ђаволе! — устаде и поче да се крсти, — виђи белава лијепо ли ме направи јутрос! виђи! виђи! виђи! Е овога није било! ево нова! поштено! да не смије у дрва поћи но да гледамо кад ће доћи без носа! Из куће и ти одвукуј — сјекну на жену — скитачка вријежо! оно је ђаво од ђавола! ово су све твоја масла! Лом' врата! мичи ми се испред очи са свом њом, сјутра ви зло запојало јутро! Пође код Јока да му каже што се је случило, и да га пита што ће се.

Стана ти код Гордане, нађе ђевојку. Гордана око ње:

— Узми га моја Маше бог ти срећицу да, и ако ти не купила корет и јакету ка' и једна друга што има, реци ми што лагак, а осталегуље и сјерепичине, које те раскинути јошт неке капичине, не слуша. Ела моја женица, не огријеси се с онијем лијепијем оцем, он би гркнуо ка' кријес, а без тебе нема никога, све што има тебе ће оставити.

— Вала и ја — рече Стана купићу јој мараму, да је на љепшу жеља није, ела де, да идемо дома, да га бисмо затекли у свијест.

— Вала ћу га узети, кад вама ваља, ваља и мени.

Једна за другом и Гордана с њима право у кућу.

— Куд се довукујеш?! Не чу' ти што рекох — одговори Мићун Стани — ја мислим, два пут се у млин збори!

— Узеће га она, но је превластили, избезумила се, па не знала што ће бленут, оли де Маше? Женица моја, па ће она бит' веља жена, па ћемо долазити код тебе, па ћеш кад видиш

Гордану: а благо мене ето ми тетка Гордана, а рукама у наћи, јели де жене?

Би углава, свадба, поведе се ђевојка.

На пола године после свадбе оде Мићун први пут код зета, весела Мара по кући, а рукама око грла.

Увјери се Мићун још боље о имању, да имају више но и кажеваше. Све причаше кад дође:

„Како му отац има медаљу од Грахова; а зет му је од оних 25 те се даваху на чету добио први без испита, а како је због поштења изабран од општине за главног кмета и за татора црквеног. Он је — вељаше главни кмет и прокарадур Светој Госпођи.“

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

CHANSON DE ROLANDE.

Император Карло Велики и његови барони.

С француског проф.: *Лазар Т. Перовић.*

Ко је имао прилику, да чита назначену тему, без сваке сумње морао се на више мјеста довијати, да како-год сам створи тачнији појам о личности Карла и његових барона, јер је chanson пуна празнина, те је морао прибјегавати разним досјеткама и предпоставкама. Да бих колико-толико задовољио својег читаоца, ја себи дајем слободу изнијети своје рефлексије.

Карло је тип краља оног стародавног славног доба, које обухвата собом IX—IX вијек, а историја то назива обично период средњих вјекова. Угледнији људи извјесне земље у овом добу држаху за особиту дужност борбу на смрт и живот, за одбрану хришћанства од невјерних Сарадина, како их обично chanson назива. Међу првима с таквом завјетном жељом јавља нам се сам Карло. Чим се покори какав год град — ето вам њега, жури се, да заробљенике покрсти. При заузећу Кордуна „не остаде ни једног невјерника, који не би приморан да бира двоје: смрт или крштење.“ (гл. VIII, ст. 103). Посланик сарадинског цара Марсиља приправио бјеше план како да превари Карла, да склопи неки уговор с његовим царем, па му обећаје, да ће пријећи у хришћанство. „На велики празник Св. Михаила мој ће господин, који вам је то обећао (разне дарове,) поћи с вама на ахенске воде и пристаће, да буде хришћанин.“ — „Само на тај начин он се може спасти“ — одговори му Карло (гл. X.) При оваквим случајевима Карло не пробира средства: огањ, вјешала и мач чешће се јављају, него сила убјеђења, наравно, ако су невјерници дрски и упорни. Да, то бјеше у добу грубих појмова, када огањ и мач бијаху најподеснија средства за ширење хришћанске религије. И у очима се божим јавља Карло ватреним поборником хришћанства. Није још ни отпочинуо од шпанског ратовања, а ето се већ у сну разговара с арханђелом Михаилом, који му предлаже нови подвиг: именован божјим му наређује, да скупи сву војску

и да похита у земљу „Vire“ — тамо га кличу у помоћ хришћани, који трпе муке свакојаке. (гл. CCCXXI).

Исте црте самопожртвовања *chanson* приписује и Карловим 12 паладина — витезова, који су на његову ријеч вазда спремни и у ватру и у воду. Ово нијесу ритери разбојници, угњетачи својих вазала хришћанских, каквима је богата доцнија епоха ритерства; ово су ритери старијег доба, оног истог IX и XI в, када нам се они јављају заиста врући борци за свету вјеру по сред фамилијарног живота, који бјеше окружен са свима удобностима и задовољствима, стојећи на висини морала и достојанства, па и пак до последње капље крви борити се у боју с мачем бијаше или завјетна животна цијељ. Овђе нам *chanson* излива богаство урођених црта карлових барона, по којима можемо цијенити њихове херојске врлине. По-гдје-кад те црте као нехотично показују сами барони. Сјетимо се на пр. ријечи архијепскопа Турпина: „чини ми се, да је онај Сарацин приличан јеретик; не би згорега било, да га убијем, јер никада не трпјех ни подлаца, нити подлости“ — примјећује он, кад бјеше угледао једног сарацинског великана (гл. CXLVII. И што бива? — Архијепскоп обара тог великана и сви французи заједно с баронима повикују; „вала је то удар! жестоко се архијепскоп креће у одбрану скиптра“ (т. ј. хришћанства) (гл. CLIV).

Исто нам тако *chanson* износи лијепа својства, којима се сликају оне високе задаће, које поставио бјеше себи Карло са својим баронима ради одбране хришћанства. Тако на пр. ми видимо у највећем савршенству искреност и ватрени занос њихов к својему дјелу, јер смрт предпостављају дужности и позиву. Ту се опажа дубоко религиозно осјећање. Истина, то је осјећање средњевјековно, које је кадро да прима у себи најувизишеније религиозне тежње заједно с најгрубљим, шта више и на поглед просвијећеног хришћанина, недозвољеним средствима; ади то их не обара, већ их напротив јача, да се ватреније одаду великој служби хришћанској, коју они у оном духу свестрано појимају. Карло не почиње никакво значајније дјело прије, него се обрати божанству за помоћ. Намјеран је послати поклицара у Сарагосу: рано рани, ето га на јутрњу и на летурђију, па тек после овога сазива бароне на савјет. Пред битком његово религиозно осјећање још више пламти. Опојен топлим молитвом, пада ничице на земљу, дирљивим ријечима и и силним изразима тражи помоћи од Бога против непријатеља хришћанства. (гл. CCLVI). То исто видимо и за вријеме пресуде над Ханелоном, када, не налазећи правде у суду његових

барона, он се пада у једнога Бога, па њега моли, да по свом правосуђу суди издајнику — Ханелону у тако званом суду Божјем. (гл. CCCVI).

Довољно ће бити односно самих барона да споменемо бесједу архијепскопа Турпина, коју им је изрекао, а заједно с њима и цијелој француској војсци, када у великом броју грнули бјеху Сарацени. Да би ојачао и подигао у њима војнички дух храбрости и самопрегоријевања, он се обраћа њиховом религиозном осјећању и тим потпуно достиже жељену цијељ. „Messieurs барони! ако ви умрете, сви ћете бити мученици — у рају су за вас приправна мјеста...“ Он им душе ослобођава од гријехова, благосиља их и сви барони и французи, одушевљени његовим говором и извршењем религиозног акта, живо гиликћу своје коње, плаховито јуре у бој. (гл. XCV.)

Као што је Карло са својим баронима дубоко религиозан, тако је исто и врући патриота. Сви су они занешени патриоте, воле драгу француску, на свашто су готови, тек да очувају блијесак и славу њихове јуначке земље. При сарацинском нападају Роланд одбија приједлог својег друга Оливија, да се свира у рог, да се тим Карло позива у помоћ. „То није пријатно Богу, да милу француску помрача слава“ (гл. XC, ст. 1062—64). На другом мјесту Роланд, позивајући све французе, да оставе кости своје за спас миле француске, узвикује: „удрите вашим сјајним мачевима, борите се смрћу и животом, да се не застиди од нас мила француска!“ (гл. CLXX, ст. 1925).

Што се тиче физичке силе и храбрости, то и Карло и његови барони достигли су је у највећој мјери, а то и јесу неопходна својства за сваког ритера. Али о самој личности Карла Chanson нам врло тамне појмове даје. Ту се тек примјећује, да је спољашњост његова величанствена: „бијела и густа брада, гипко тијело, витак стас; кога жели виђети, не нуждава се у објашњењу“ (гл. VIII, ст. 117—119). Али храброст његова врло нам је живо насликата. Први се он креће на непријатеља, па позива са собом и своје војнике, који у свему узимљу с њега примјер. „Како је храбар наш краљ!“ — у чуђењу повикују французи. (гл. CCLXIX) а непријатељима је доста тек појава његова, па да се разлегне њихов глас: „бјежите, другови, бјежите — ето га! краљ силни иде!...“ — повикују Сарацени, чувши звукове бојних труба француских (CLXXXVI.)

Chanson нам лијепо описује својства карлових барона, да се не може боље очекивати. Сви се они одликују особитом физичком силом, којом надмашују све французе, јер им се у кри-

тичкој минути сами обраћају за помоћ. Три су барона најгичнија: Роланд, његов друг Оливије и архијепископ Турпин. Одликују се они особитом силом, нарочито Роланд. На свом хитром коњу ето вам га најпрвог, гдје јури на Сарацине и трупове њихове по путу котрља све један на други. Па и они мусулмански витезови, који се кићаху побједама над неким баронима, као ниједи стојаху пред овим див-јунаком и од страха, колико им ноге даваху, окрећаху у бјегство пред њим, на ошшти срам и стид од својих војника. И то не бјеше никакво чудо, кад никакав панцир, никакав шлем не могаше здрав остати од његовог удара: И гвозђе, и челик и мјед, све се то ломјаше пред њим; замахне ли мачем — ето вам војник, обучен у оклопу, пресјечен од главе до самог седла, па ако ћете и даље, читаво седло, гдје-кад и рбат коњски. Његово се челично копље сломило. Лаћа се мача „Журандаља“ и читаве масе Сарацина пред собом ћера. С Роландом је и Оливије. Њему је одавно копље сломљено, али му је један комад у руци, којим исто мрви гвоздене панцире и љуте ране задаје. Ни један непријатељ не смије му се одупријети. Да, Марганис се усудио, али не стиска му петља присице, него подло, тајно, као убица залази с леђа, забада му копље у леђа тако, да му други крај на другу страну, на прси, изби и он је смртно рањен. Снага му је малаксала, већ му је одзвонио посљедњи час. И он то зна, али му се тешко животом растати. Марганис га дражи, вријеђа ријечима и тим га у највећу јарост доводи. Снага му моментало придолази и, не гледајући на смртну рану, лаћа се својег Готеклера, удара Марганиса по његовом драгим каменима окићеном шлему, сву му главу до зубова расијеца. Јури даље у Сарацине, чудна јунаштва тамо чини. „Ко је видио како он млати Сарацине и котрља њихове љешине једну на другу, тај неће заборавити доброг ритера“ — примјећује *chanson*. (гл. CLXXIV, 1972). — Па и архијепископ Турпин не уступа му у јунаштву. Ово је прави средњевјековни тип, када у војничким покретима примаше и свјештенство важну улогу, а то се не примаше у гријех. И он се вере међу непријатеље и обара погане Сарацине на све стране. „Баш је то прави барон!“ у усхићењу повикују Французи.

Ради илустрације храбрости карлових барона довољно је преставити тек сцену трију француских витезова, који су сами из цијеле француске армије остали, да се боре са грдном множином сарацинском и ови посљедњи нигдје им се не смију примаћи; сцену, која је заиста пуна заносног трагизма, а јама-

чно и ништа мање комизма. Сарацини се тек из далека усуђују бацати своја копја, мачеве и стријеле. Убијају двојицу витезова, сâм самцит остаје Роланд, па и пак му се Сарацини не смију примаћи, већ продужују пређашњу операцију — бацају издалека копја, буздоване и пернате стријеле (ch. XXXVIII.)

Тим истим својством храброг ритера одликује се и подли Ханелон, као што се то види из његовог првог објашњења са сарацинским царем Марсиљем. Када се је Марсиљ, узбуђен ријечима Хенелоновим, а још више оним тоном, којим их је изговорио, од гњијева у лицу сав измијенио и већ се за копје дохватио, да Ханелона погуби, овај се ни мало не збуни, него мирно, хладнокрвно, као прави барон, узима своју шпагу, вади је из корица, па јој говори: „шпаго! ти си свијетла и прелијешна и, док те ја носим, у двору свог краља, цар француски неће рећи, да сам ја сâм у туђини умрѐо, него пред моју смрт други ће својом крвљу платити“... (гл. XXXVII—VIII, ст. 445—467). Збаци са себе плашт од александријске свиле, у десној руци држаше шпагу за њену златну главицу и дуго дуго гледаше у очи вјерне смрти и тим се заиста показа чисто баронски. „То је прави Барон!“ — повикаше сами Сарацени.

Из наведених ритерских својстава Карлових барона, ми видимо, како је у њих ужасно развито самољубље, а општа жица тог самољубља — то је њихов страх, да, ма којим начином, не ослабе своје ритерско достојанство. У росенвалској клисури на пр. ријешено бјеше, да заостане Роланд, а Карло, предвиђајући рђаве посљедице, предлагаше му, да задржи код себе половину од све француске војске. Приједлог бјеше умјесан, али је овај увријеђен „Не, ја то нећу учињети. Нека ме Бог нагрди, ако ја застидим свој род. Мени је доста и 20.000 храбрих Француза.“ (гл. LXVII, ст. 787). Радији су Карлови барони и умријети јуначки на бојном пољу, него признати да су побијеђени, а тим потамњети своју ритерску славу. Архиепископ је већ прободен. Пао је с коња, опет се силом на њега баца и јури к Лоранду: „ја нијесам побијеђен! добри војник никада се жив не одаје.“ (гл. Ch XXXIII).

Најважнија жица, која веже Карла и његове бароне — то је чиста, горећа, узајамна љубав. Карло страсно љуби своје бароне, а они су једина тачка опоре његовог трона и ватрени помоћници у свим његовим војним предузетцима, ушљед чега је и завојевао толико славних држава.... С каквим болом, с каквим тужним срцем оплакује он своје бароне, кад их не види живе на бојном пољу, па како жалосно плаче за њима,

пошто је већ увјерен, да су оставили кости за спас домовине?! „Гдје су моји другови под небом? Ах! без свију сам остао! Гдје су моји родитељи? — ни једног нема.“ С објема рукама он чупа косу и пада у несвијест (ССХХХVII.)

Али и барони, силно и њежно љубећи један другога, сасвим су покорни своме заповједнику Карлу и због њега готови су на све, тек да се покажу достојни онако велике љубави, какву његује према њима њихов император. То нам најбоље свједочи сцена послје треће битке са Сараценима: Барон Оливије прободен је мачем и од губитка велике количине крви не познаје никог око себе; спазивши Роланда, помисли, да је непријатељ и нанесе му страшни ударац. А што ради овај? — Он га тек њежно, њежно пита: „Друже мој, да ли сте то при чистој свијести урадили?“ Оливије умире, а Роланд плаче као мало дијете, и пао би с коња у несвијест, да га златне мамузе не очуваше. За тим Барон Госје позива Роланда у помоћ, а овај, тек се разабрао, хита му у помоћ, кида са себе хаљине, па њима завија ране својега друга. Дирљив је и карактеран пошљедњи растанак Роландов и архијепископа Турпина, који су између свију барона остали здрави послје треће битке са Сараценима. Роланд жели, да заједно с архијепископом одаде дуг признања свим погинулим друговима, али га силе издају и пада у несвијест; Архијепископ је вас израћен, готово умире, па и као такав оће да донесе воде Роланду, пружа руку, узима суд и стио би да иде на росенваљски поток, али не може, пада и умире....

Показаћемо још нека мјеста, из којих избија особита љубав барона према Карлу. У најкритичкијој минути, пред саму смрт, не мори бароне мисао ни о фамилији, ни о другијем својијем пријатељима, као што је природно сваком ономе, који се с овога свијета раставља. Ми не видимо у *chanson*-у ни замисли о томе, да н. пр: Роланд, растајући се са животом, и помишља о својој вјереници, која га је тако страшно љубила, да је одма пала мртва, чим је чула за његову смрт. Само једна ствар обузела је пажњу Роландову, а то је страх, да не угуши славу своје „миле француске“, а уз то и да се покаже достојан оне љубави, коју према својима баронима његује император Карло; или н. пр: архијепископ Турпин, тај „un vrai baron,“ умирући, страшном је тугом уморен, али због чега? да ли за то, што он умире? — не, он о томе не мисли. „Ја више не ћу видјети великог императора!“ Ето каква мисао мори тог правога барона! —

Карло имађаше вазда обичај, да се савјетује са својим баронима, и, строго држећи се феудалних и ретерских обичаја оног времена, никад ништа не предузима без њиховог знања. Тако н. пр: он у договору с њима оће да осуди издајника Ханелона, и јавља се пред судом као прости тужиоц. „Господо барони, судите право мене и Ханелон! Он је био са мношвом на војску и погубио ми је 20,000 француза и мојег синовца, којег никад више нећу виђети и Оливија, храброга и врло учтивог барона; он их је продао за шаре.“ Барони врше суд не по жељи Карловој, али суд Божи уз пркос барона довршује ту ствар у корист Карлову. Сад је Карло на чудо, како да поступи: жао му је користити се својим правом; не зна, како да поступи с рођацима Ханелоновим, па се опет обраћа за савјет баронима, и моли их, да они то ријеше. Ови, дознавши, да Ханелон није издајник, него се само светио Роланду, Оливију и дружини, а ово се у она груба времена дозвољаваше сваком поштенем човјеку, одговорише: „Ми ћемо размислити и разабрати ту ствар!“ Оправдавају Ханелона, а раздражују самога Карла. Барони су гдје кад дрски и упорни према њему; тако н. пр: Роланд га кори, зашто се олако повјеравао сарацинским посланицима: „Ви сте шљедовали савјету оних француза, који су били тако глупи, те су се држали вашег мишљења!“ (гл. XIV, стр. 205—6). На ово Карло обори главу, па само што суче бркове и глади браду.

Император Карло и његови барони, имајући у задатку, да бране земљу и шире св. вјеру, налазе се под особитим Божијим покровитељством, и опће са становницима неба. Анђели често силазе с неба и разговарају се с императором; својом молитвом он врши чудеса, моли Бога, да се сунце заустави, и да му поможе, да истријеби невјерне Сарацене, а анђел, послан од Бога, извјешћава га, да му је молитва примјена, и наређује му, да свуда гони непријатеља; анђели му се јављају у сну и предсказују му, што ће се догодити, и најзад слијећу с неба к њему и к Роланду; а херуфими: св: Рафаил, св: Михаил и св: Гаврил односе му душу у рај.

Поред свију лијених црта, које крунвишу рад свију барона и самог императора, читалац *chanson*-а наићи ће на многа мјеста, која бацају прилично мрачну сјенку на њих. Ако су истините ханелонове ријечи, а у истинитост њихову ми немамо основе да се сумњамо, пошто их је он изрекао самом Карлу, који јамачно не би дозволио без узрока да се ико ружно одазива о његовом синовцу Роланду, Роланд, без наредбе Карлове,

узме варош Нобле, пререже све Сарацене, а да би сакрио свој нечовјечни поступак, нареди, те се сва окрвављена мјеста измажу тако, да се ништа не познаје; оваква црта никако не доликује правом, благородном ритеру. Још грђи примјер наћи ћемо код барона Ханелона. О њему *chanson* трактује отвореније, деталније описује његово издајство француске и самог Карла. Тамо се прича, како је сараценски цар Марсиљ, коме је Император Карло отео све градове и тврђаве, осим Сарагосе, оставши без силе и срестава да се даље бори, ријешио био, да се примири с Карлом, али не могаше погодити начин, како би то урадио. Један његов доглавник, Бланкандрин, предложи цару, да пошаље Карлу вјероломно посланство, дарове, обећање, шта више бајаги да ће прећи и у хришћанство, само ако га остави на миру. Бланкандрин то саопшти Карлу, који се с војском одмараше од тешких ратова. Карло учини савјет и ту се ријеши, да се отпрати у Сарагосу посланик. Али ко ће отићи? Барони предлагаху Императору своје услуге, али их Карло одбијаше; најпосље, на приједлог Роланда, избор паде на Ханелона; али овај не само што се не прима, него се не устручава изрећи прилично нескромних ријечи Роланду; но, као слуга императоров, мора да слуша, те се креће на пут, гдје сријеће сараценске посланике, који га нарочито и очекиваху, тек да што год измаме из њега. Овај, по својој наивности, не крије мржњу своју к Роланду и договара се са једним из њих, Бланкандрином, да убију Роланда, а овај му обећава богате дарове од својег краља. Ханелон се врће у Сарагосу, занешен својим скројеним планом, премда у почетку понаша се, као прави благородни ритер. Али на брзо буди се у њега страст за обећане дарове особито, да убије Роланда с његовим 12 барона, те да прода част и понос француске војске. На ово су га навела два мотива: жеђ за дарове и мржња к Роланду. Али зашто се оно наљути Ханелон на Роланда, кад онаква улога посланства, коју му овај предложи, сматраше се за част? Јамачно Ханелон није смио од страха да отиде међу Сарацине, због чега га је Роланд и прекорио. *chanson* о том не говори; ваљда је автор њен заборавио да напомене. Али ријечи његове: „ја могу поћи у Сарагосу, али је за мене већ све свршено; јер, ко тамо иде, већ се отуда не враће“ (гл. XXI-II).

Најјасније нам говоре, да је Ханелон страшљивица, таква страшљивица, да не умије то прикрити ни од својих барона. Роланд пак, као најхрабрији од свију паладина Карлових, не може се равнодушно однијети према таквом недостатку,

koji mu muti svu његову чисто рицерску и благородну натуру, те га зато и укорава за његову плашљивост. Може бити, да је он и прекорио Ханелона, али није никад тако публично, пред свима баронима. Са свим је наравно, да га је овај морао мрзјети и, може бити, желио му се осветити, а за то му се јавља најподеснији случај за вријеме посланства у Сарагосу. Примјетићемо, да нас ни мало не буну онако чисто ритерско понашање барона Ханелона у Сарагоси, јер се оно није много продужавало; а може бити да је и сам автор *chanson*-а, насликавши Ханелона у мрачној слици, сјетио се доцније, да је он из француске армије, те, ако му одузме све свијетле црте, бацио би мрачну сјенку и на сам француски народ, а то не иде у интерес автору *chanson*-а, *de Rolande*, јер он на сваком кораку тежи, да наслика тај народ најсветлијим бојама, и да сакрије од читаоца све његове недостатке. Како му драго, али читаоцу *chanson*-а само се собом намеће, да главни узрок издајства Ханелонова лежи прије свега у његовој мржњи к Роланду и баронима, а уз то још и страст нека да лаким путем дође до новаца. Ово су такви мотиви, да, ако их назовемо чисто ритерскијема, тада ћемо под ријечју ритер морати разумјети најподлије и најнепоштеније људе, а никако благородне ритере IX—XI вијека, којима је и посвећена *chanson de Rolande*.

Може бити, да је само Император Карло чист од свију погрешака. Није на жалост! Истина, он не жали живота за своју милу Француску, и у корист самог хришћанства, па шта више добија особиту милост неба, те прича с анђелима и чини чудеса; али се показује као нетачан извршилац наредба Божјих. Не оће он, на пр. послушати анђела, који му се од стране Божје јавља у сну и наређује му, да скупи сву војску и иде у земљу „*Vire*“ да ослобођава угњижечене хришћане. Шта више он ропће на Бога: „Боже, зашто се мој живот толико терети!“ повикује он на такву наредбу; плаче и скубе своју сиједу браду. (гл. СССXXI)

Али ипак ово су слабе мане, које би могле потамњети оне заиста ритерске врлине Императора Карла и његових барона. Ето наш скромни поглед на пјесму о Роланду.

* * *

На умрлом пољу увенула трава,
Све је пусто, н'јемо, нигдје жива јава;
Крај планинског ланца кућице се сагле,
А над њима лебде праменови магле —
Кроз суморну јесен пролијећу дани,
Пуни туге, бола, кишом оплакани....
А на хладној земљи, неки умор спава,
Из леденог зрака свемир изчезава —
Небеска галама, са мутнога лица,
Проћерује с'криком јата злослутница! —
Па и моја душа нешто друго слуги,
Кроз маглени застор царства искушења:
Не познаје правац куд су први путеи,
Угажени ногом људског поколења.
Из прастарог доба зазира у тајну,
Почива на хумке погинулих људи,
И по кад кад пушти, коју сузу сјајну,
Кад у њину прошлост по даље заблуди...!
Кроз еоне древне, што у назад греде,
Домишља се сјадом изнемогле сјете:
Да цијелим током из прошлости с'једе,
Протекли су дани без циља и мете!
Заман душа чезне и гори у пламу
И над кривом стазом уморена стреми,
Не допјева лиру кроз јесењу таму —
Но јој звуци вјечно остадоше н'јеме!...

О н о г о ш т, 1. Јануара 1896 г.

Новица Ј. Николић.

МЕДУЗИНА ГЛАВА

ШАЉИВА ИГРА У 5 ЧИНОВА

ОД РИКАРДА КАСТЕЛВЕКИЈА

превео с шалијанског

Филип Ј. Ковачевић

ЛИЦА:

Леополд, велики војвода,
Франц од Најбурга, његов незаконити син.
Дутертре, осамдесетогодишњи слијепцац.
Барло, његов син.
Пасквал, банкијер.
Конте Тинфелд
Барон Блумфелд } пратиоци великога војводе.
Конте Танемберг }
Аренфелд, војни ађутант великога војводе
Магдалена, маркиза од Миранде.
Софија, жена Карлова.
Антонина Хуберт.
Паолина, дворкиња Софина.
Елеазар, касијер банкијера Пасквала.
Један придворник великога војводе.
Јаков, слуга Пасквалов.

Мјесто: у Паризу.

Вријеме: прва половина овога вијека.

(Свршетак петогa и пошљедњегa чина.)

ЧИН ПЕТИ.

Соба од примања у кући Душертировој.

Појава прва.

Софија шета немирно, послѣје Антонина.

Софија: И мој се муж не враћа још кући! Никаква одговора од Магдалене, никаква гласа! Аох мени! Колико трпим од ове тужне неизвјесности!

Антонина: (улази жалосно) Софија!

Софија: Ах, као да си од Бога послата, моја драга Антонина. Јеси ли видјела Магдалену? Не доносиш ли ми какву поруку од ње?

Анthonина: Не. Магдалена је била данас код мене око подна; говорила је сама само са мојијем стрицем предсједником, за тим ме је оставила и отишла да приступи великоме војводи.

Софија: Да моли за тебе...

Анthonина: Може бити; али залуду без икаква успјеха.

Софија: То не можеш знати.

Анthonина: Ах знам врло добро, драга моја пријатељице! Не видиш ли како сам узнемирена? Не видиш ли ми сузе на очима?

Софија: Одбити ће ваљда?

Анthonина: Још горе! Франц одлази.

Софија: Одлази?

Анthonина: Аох мене! одлази... а што ме највише у очајање баца, то је што ће отићи, а да не можемо једно другоме ни „с Богом“ рећи, ни руковати се! Ах, несретна ли сам! Нећу га више никад видјети!

Софија: Али кажи ми барем што се догодило?

Анthonина: Око подна, када ме Магдалена оставила, ја бјех пуна наде, толико ме њене ријечи бјеху увјериле. Чињаше ми се да сам већ његова жена, и срце ми од радости скакаше у грудима. У један сат послје подна сидем у башту. То је час кад Франц обично дође да ми назове добар дан озгор са зида, и да прими своју киту цвијећа. Одзвоне два, а Франца нема. Збуњена и узнемирена потрчим на прозор, кад шта видим? Франц са свога балкона, у путничкој одјећи, дава ми знакове очајања и показује неки биљет!

Софија: Па добро, па послје?

Анthonина: Треба да знаш, да он, кад хоће да ми нешто рече а не може сићи, замота какав новац у биљет, па на особити свој вјештачки начин спушти ми га у собу.

Софија: Ти ћеш дакле имати већ читаву збирку сваковрснијех новаца.

Анthonина: Да, да; али је то већ свршено. Данашњи његов биљет гласаше: „Мој поочим одбио је дозволу за наш брак; затворен сам у својој соби; за један сат крећем пут Германије. Моли се за мене, јер одлазим да умрем.“ Разумијеш ли, да умре? Да умре! Сада су четири сата и он је већ отпутовао, а може бити и умр'о! Аох!

Софија: Предвиђала сам, да Магдалена неће моћи успјети нити код великога војводе.

Анthonина: Мора да је велики тирјанин, тај велики војвода! Како наопако морају живјети његови поданици! Ох, да му се хоће барем добро побунити!

Софија: И као што Магдалена није могла учинити ништа за тебе, тако ће се бити исто залуду мучила и за нас.

Антонина: Је ли она што и теби била обећала?

Софија: Ах, само да знаш, Антонино! Тиче се мога живота. Јер ако би се морала догодити несрећа, које се бојим, ја не бих могла преживјети жалост и срамоту.

Антонина: О, сирото моја, жалим те; али се тјешу, ми ћемо умријети заједно.

Појава друга.

Карло и првашње.

Софија: Ах! ево мога мужа! (*шрчи му на сусрет.*) Дакле, Карло?

Карло: Оно је бездушни човјек, драга моја; одлука затвора већ је издата: то сам сада на суду дознао.

Софија: Ах, изгубљени смо!

Антонина: Шта је? Какве се несреће тиче?

Софија: Највеће, најстрашније од сваке друге. Мој муж био је лоповима нападнут, и до који час треба да иде у тамницу.

Антонина: Како? Како? Нападнут лоповима и мора у тамницу! то не разумијем.

Карло: Јест, госпођице! У данашњему друштву има лопова који су овлашћени не само грабити свој плијен некажњиво, него имају право и своје жртве да у тамницу затварају.

Антонина: О, али мислим да би их морао закон у одбрану узети: казаћу своме стрицу предсједнику.

Карло: Гдје је мој отац?

Софија: Легао је; с јучерашњег призора још је нерасположен.

Карло: Па добро, он не смије ништа знати. Ако успита за мене, кажи му да сам отнутовао, кажи му да сам отишао у Лион код стрица да кушам, бих ли могао позајмити новаца... А ти, Софија, тјешу се! Уздај се у Провиђење... препоручујем ти моју дјечицу.

Софија: Ах! ти ми срце параш!

Антонина: Ма ми се чини да је управо нас узела судбина на нишан. Несрећа нас је све наједанпут снапла!

Карло: И вас, госпођице Антонино?

Антонина: Питајте своју жену! Он одлази, разумијете ли? Отишао је!

Карло: Ко?

Антонина: Франц, кога љубим: једно врло лијепо момче,

толико добро колико лијепо. Али нека, сви добри су несретни.

Карло: О сретна ви, госпођице, кад немате другијех мука, него оне од љубави!

Анthonина: О, зар се вама то мала ствар чини?

Софија: Па још мислити, да онај окорели бездушник полаже право на вашу руку!

Анthonина: Ко?

Софија: Наш лонов, господин Пасквал.

Анthonина: Шта врага кажеш? Хтио ме узети господин Пасквал?

Појава трећа.

Магдалена и првашњи.

Магдалена: Хтио је, ма већ не може, јербо је умр'о.

Софија: Шта кажеш?

Магдалена: Кажем да је банкијер господин Пасквал умр'о има један сат и то од апоплексије. Умр'о загушен румом и гњевом. Нека се Бог смилује његовој души!

Софија: Ах, небо је праведно!

Карло: Ах, он ће бити оставио нашљедника, и....

Магдалена: Ево вам овај комад карте; читајте! (*даје му декрет*).

Карло: Шта видим! даје ми се одвлаке за три године, да исплатим своје мјенице!... спасење! живот!

Софија: И тај теби дугујемо, предрага пријатељице!

Магдалена: Да, и овога пута мој талисман учинио је обично чудо. Ах, ово је најљепша и најдража моја побједа! (*за себе уздишући*) И биће пошљедња!

Анthonина: Ти си њима донијела утјеху; али мени, твојој сиротој поћерци, твојој штићеници, ништа!

Магдалена: (*жалосна*) Теби, Анthonина!.. Ко зна!

Анthonина: О, *ко зна*, то је ријеч свакојака. Ти нећеш да ми кажеш, да је он отпутовао.

Магдалена: Ко?

Анthonина: Франц.

Магдалена: Не, није отпутовао, нити ће отпутовати.

Анthonина: Како, је ли истина? Магдалено...

Магдалена: Пријатељи моји, укажите ми ову љубав: дајте ми ову собу за један час на моје расположење. Чекам неку важну личност, којој сам казала да је ово моја кућа.

Карло: И нијесте се преварили, госпођо, јер у ствари и јест ваша.

Магдалена: Хвала, господиће Карло! Ах! чујем да су већ пристала нека кола; удаљите се молим вас: одмах ћу вас позвати!

Софија: Ема ти си много узбуђена, твој глас дрхти... Шта ти је, Магдалено?

Магдалена: (полако) Иди, последије ћу ти све казати! (улазе у побочну собу на десно).

појава Четврта.

Велики војвода и првашњи, затим Паолина.

Велики војвода: Ево ме, драга маркизо, тачно на састанак.

Магдалена: Свјетлости, толико почести зајиста ме чини охолом.

Велики војвода: Ево вам декрет помиловања вашег штићеника и један налог од хиљаде форинти, да би се могао повратити у крило своје породице.

Магдалена: Нека вас Бог благослови, кнеже, онако као што ће вас његова жена и дјеца благосивљати. А конте од Нибурга гдје је?

Велики војвода: Чека ме у колима.

Магдалена: Позовимо га да изиде горе.

Велики војвода: Како вас је воља.

Магдалена: Опростите ми, свјетлости, што сам се према вама послужила неком малом подвалом. Хтјела сам вас изненадити и представити вас за младожењу Антонине, која је у свој кући.

Велики војвода: Ах, она је у вашој кући?

Магдалена: Не, ово није моја кућа; ово је стан најдражих мојих пријатеља, господина Дутретра и његове жене, еси ће бити сретни, да их представим вашој свјетлости.

Велики војвода: Све што ви учините, маркизо, добро је учињено; ја немам више друге воље него ону вашу.

Магдалена: Ја нећу моју моћ злоупотребити, можете бити увјерени, свјетлости.

Велики војвода: Ја сам испунио своја обећања, маркизо; сада ми кажите: хоћете ли испунити и ви ваша.

Магдалена: Сва.

Велики војвода: Опомињете ли их се?

Магдалена: Свијех.

Велики војвода: Хоћете ли доћи у Германију?

Магдалена: Хоћу.

Велики војвода: И остаћете тамо?

Магдалена: И остаћу тамо.

Велики војвода: Сада немам ништа друго да желим; расплагајте са мном.

Магдалена: (звез) Паолина!

Паолина: (улази) Госпођо!

Магдалена: Јавите ономе господину у колима, да га његова свјетлост овдје чека.

Паолина: (зачуђена) његова свјетлост!

Магдалена: Да... његова свјетлост... идите!

Паолина: Трчим (пође).

Магдалена: Сада, кнеже, нешто друго. Предсједник Хуборт, стриц и старатељ госпођице Антонине, лежи болестан у постељи. Он је повјерио мени и овластио ме за све што се тиче удадбе његове синовице, и моли вашу свјетлост, да му опростите што не може присуствовати свадби. Пошто га ја морам престављати, то вас молим да ми дозволите да сама говорим са младожењом прије преставке.

Велики војвода: Сасвијем право, изволите; само вас молим, немојте издати тајну, да је Франц мој син! Доћи ће вријеме да ћу му ја, да ћете му можда ви иста казати, али за сада...

Магдалена: Не бојте се, свјетлости, имајте повјерења у мене. Молим вас, дакле, да се часом удаљите у ону галерију. Тамо ћете наћи дивнијех слика, чиме ћете се лијепо забавити.

Велики војвода: Најљепшу слику, Маркизо, ја имам пред очима, и сви свјетски сликари не би је могли снимити.

Магдалена: Та слика ће, кнеже, у кратко вријеме изгубити своје боје. Изволите, свјетлости! Хоћу да вас начиним својим робом.

Велики војвода: Тај сам ја одавно, маркизо! (улази у галерију)

Магдалена: Ја сам увијек самој себи говорила: људи за које ја ништа не осјећам, заљубљују се у мене смртно; али онај, за којијем моје срце толико бије, неће осјетити никакви утисак од мога погледа. Слободно, дакле; нек се савлада и ова пошљедња слабост!.. Да видимо!.. Овај покушај ријешити ће моју судбину. (показује се веселом)

Појава пета.

Франц и првашња.

Франц: Не варам се, ви сте госпођа, коју сам видио код великога војводе, и којој дугујем своју срећу!

Магдалена: Тако је, господине конте, ми смо се опет састали да се видимо.

Франц: Гдје је његова свјетлост?

Магдалена: Тамо је у галерији, разгледа неке слике.

Франц: Јесам ли ја, дакле, у вашој кући?

Магдалена: Ви сте у кући вашијех пријатеља, који ће бити свједоци при вашем вјенчању са госпођицом Антонином.

Франц: Шта чујем! Антонина је дакле овдје!

Магдалена: Јест, господине конте, и за који час видјећете је; али прије тога треба да вам нешто речем.

Франц: Слушању вас, госпођо.

Магдалена: Љубите ли ви много Антонину?

Франц: Више него самога себе!

Магдалена: (*устивљајући уздах*) И обећајете да ћете је усрећити толико, колико она заслужује.

Франц: Сваку срећу, која од мене буде зависила, прибавићу јој.

Магдалена: Кажите ми: је ли ово ваша прва љубав?

Франц: Прва и пошљедња!

Магдалена: Јесте ли ви сигурни до вас с временом неће занијети драж какве друге жене и учинити вас невјернијем?

Франц: То се неће никада догодити, кунем вам се.

Магдалена: Ви много рачунате на себе, господине конте.

Франц: Осјећам колико ја љубим и познајем самога себе.

Магдалена: Немојте се чудити, што вам задавам толика питања. Треба да знате, да сам некад била мјесто мајке девојци, која ће бити ваша, и да је она васпитана у истој заводу, у коме сам и ја била. Ја сам је љубила у љубим свијем срцем и душом својом, а будући да је она сирота, сматрам себи за дужност, да наставим улогу покровитељке према њој, особито сада у овоме најсвечанијему тренутку њена живота.

Франц: И ја вам, госпођо, благодарим од стране моје и њене. Ако ви љубите Антонину као кћер, љубите и мене као сина, ма да не знам бих ли вам тај могао бити, пошто нијесам био сретан да вас још у лицу видим.

Магдалена: (*за себе*) Добро је; ова је страна затворена сада пређимо на другу. (*гласно*) Господине конте, немојте се зачудити што ћу вас сада запитати. Жена сам и зато љубопитљива. Нијесте ли се ви тукли у Бадену на двобоју има већ осам мјесеци?

Франц: Јесам, госпођо; зли како ви знате?

Магдалена: То мало мари како, пошто видите да знам. Било је то једног мајског јутра, у вароши Клаусербруну, у једној шумици близу манастира.

Франц: Управо близу нанастира ингленскијех думна.

Магдалена: А ваш противник бијаше...

Франц: Генерал барон Пелесдорф.

Магдалена: Неки жилави и сурови див?

Франц: Човјек јунак и поштењак.

Магдалена: А повод вашему двобоју бих ли могла знати, господине конте?

Франц: Казаћу вам, ма да мрзим. Не знам, је ли кад долазило до вашијех уши име неке американске госпође, маркизе од Миранде?

Магдалена: (понављајући) Маркизе од Миранде? јест, господине... чула сам гдје се говори о њој; али шта она улази у томе?

Франц: Та је жена била тада у Бадену, и бјеше свакоме мозак попила. Ја је не бјех никада видио, али из описивања и казивања великога војводе, и као што народ причаше, бјех о њој саставио најжалоснији појам.

Магдалена: Зајста? А шта говораху о њој?

Франц: Да је то нека ташта и лукава вјештица, која онсјениваше људе, да се користи својом дражи. Ја је презирах.

Магдалена: А нијесте је познавали! Је ли то право, господине конте?

Франц: Исповиједам своју погрешку, није. Једне вечери, налазећи се у једноме многобројноме друштву, заподједе се ријеч о тој госпођи. Ја више из слабости, него ли из душевне злобе, рекох о њој рђаво. Генерал Пелесдорф, из чисте витешке побуде, јербо је ни он не познаваше, узе исту у одбрану и рече ми да лажем. Отуда, госоођо, онај двобој. Ја сам био сретан, да останем добитником, али ипак, послѣје двобоја, тражио сам опроштење противнику.

Магдалена: А зашто сте му тражили опроштење?

Франц: Јер је он имао разлог, будући да сам кроз оно мало времена, што је протекло међу изазивом и двобојем, дознао од онијех, који познаваху маркизу од Миранде, да је то жена достојна поштовања, племенита и добродјетелка, а да је само јавни глас клевета.

Магдалена: Ах, јесте ли били, докле, увјерени?

Франц: Потпуно.

Магдалена: Зашто сте се онда тукли с онијем, који је исту бранио?

Франц: За ону рану части, која се зло разумије и која чини двобој неком смијешном нуждом.

Магдалена: Истина је. Сада ми реците: рана генерала Пелесдорфа, бјеше ли лака?

Франц: Ах, госпођо, не говорите о томе! Била је смртна, и несретник је издахнуо остављајући за собом једну упропашћену породицу, а мени вјечиту грижњу.

Магдалена: Умр'о (*покрива вео рукама и говори за себе сасвијем узбуђено*) Умр'о због мене! Једна породица упропашћена! Ја љубљех онога који ме је срамотио, а уживах у разбоју онога који ме је бранио!.. О, судбино! судбино! (*гласно прикуцавајући снагу*) Господине Конте, ви нијесте никада били толико љубопитљиви да сазнате узрок једног таквог жалосног и ако невиног епизода?

Франц: Дао бих не знам што да сам је могао познати, али маркиза од Миранде бјеше отпутовала пут Италије.

Магдалена: Бисте ли још били жељни видјети је?

Франц: Не могу одрећи.

Магдалена: Па лијепо, ево да вас задовољим: ја сам. (*бацу далеко свој вео*)

Франц: Ви?

Магдалена: Сада, части вам витешке и искрености, којом се одликујете, реците ми: каква чувства буди у вама мој поглед? Симпатију или одвратност? Поворите, говорите отворено!

Франц: (*збуњен*) Госпођо... CRNOJEVIĆ

Магдалена: Реците у име награде онога, што сам данас учинила!

Франц: Због вас, госпођо, ја сам убио једнога човјека... Сада промислите каква чувства можете у мени пробудити.

Магдалена: (*Стављајући руку на срце и гушећи своје велико узбуђење*) Доста толико, конте; сада немам вам ништа више казати. (*шрчи на другу страну кораком и покретом грчевитим*) Пријатељи, пријатељи моји! (*излазе сви*)

Појава шеста и пошљедња.

Сви.

Антонина: Франц!

Франц: Антонина! (*пошрче једно другоме и стисну се за руке*)

Магдалена: (*пометена*) Престављам вам његову свјетлост великога војводу Леополда. Он је благоизволио доћи лично да састави срећу Антонине и ону конта од Најбурга, свога посинка...

Софија и Карло: Свјетлости!

Магдалена: Кнеже, ја сам свршила своје; сада се тиче вас.

Велики војвода: Госпођице, извијештен од ње о вашијема врлинама, ја сам сретан што могу повјерити у ваше руке срећу свога штићеника.

Магдалена: А ја вас увјеравам, свјетлости, да је та срећа у добријема рукама.

Франц: (*Љубећи му руку*) Сада вас могу зајста звати мојим оцем.

Велики војвода (*прикривајући сузе*) Зови... зови... дјецо моја.

Магдалена: (*полако кнезу*) Јесте ли задовољни радошћу што сам вам прибавила?

Велики војвода: (*стискајући јој руку*) Ох, хвала!

Софија: Свјетлости, ова ријетка пријатељица била је наш андио хранитељ. Она је и нас сачувала од скрајне пропасти: она је нас све усрећила.

Магдалена: (*за себе*) Све... осим саме себе!

Велики војвода: Њој, дакле, њој самој припада част да здружи ваше деснице; молим вас, госпођо, учините то мјесто мене.

Магдалена: (*колебајући се и држећи*) Дођи дакле, Антонина... дођите... конте... (*саставља их*) Бог вас усрећио! (*одсупи одмах, и позивљући Софију да јој се примакне, говори јнј на по гласа*) Ах!.. држи ме... Софија!.. за љубав Божу!..

Софија: (*придржајући је, лагано*) Шта ти је?

Магдалена: Он је... то је онај човјек, кога сам љубила... (*показује на Франца и не достаје јој гласа*).

Софија: Ах!.. ћути!..

Велики војвода: Данас вјереници, а сјутра, госпођо, повешће-мо их на олтар.

Магдалена: Ви, кнеже... ја не... јер одмах крећем.

Велики војвода: Крећете? Камо?

Магдалена: У Баден. Ја идем пред вама... идем да вас чекам... у Клаусербруну... у манастиру... инглешкијех... думна.

Сви: Како?

Магдалена: Тако, пријатељи... ја се посвећујем своме звању, ја остављам свијет.. закопавам своје име... ти знаш, Софијо, да сам то увијек жељела.

Софија: Истина је.

Антонина: (*загљивши је*) Пријатељице!

Карло: Госпођо!

Велики војвода; (*полако*) Ма ви сте ми обећали!

Магдалена: (*полако*) Шта свјетлости? Да ћу остати увијек у Германији; па добро: ја ћу и остати. Кад вам узбуде потреба

од савјета једне праве пријатељице... дођите... у манастир... ја
ћу бити тамо! *(схисне му руку)*

Велики војвода: Али ја...

Магдалена: Остављам вас са вашом дјецом; будите сретни.
(гласно) Антонина! *(загрли је)* Софијо! *(загрли је)* Карло!.. госпо-
дине конте. *(схисне му руку и упути се живо)* С Богом! *(слика
и падање завјесе).*

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

СТАРИНЕ И ВАКУФИ.

На два сахата од вароши Берана у Турској граници, у општини Калударској, а на мјесту званом Белије, налази се стара развалина од цркве и то најпростије грађевине. Истина, црква је с клаком грађена, али камен није ниједан тесан осим довратци, који се могу виђети, као што сам и ја сопственим очима видео о њиховој скупштини 18 октобра (на св. Луку) још прошле године; јер тога дана држи поменута општина завјетину и богомољу на истом мјесту, ће се и приличан број народа купи из оближњих општина. Овај дан цијелом је селу општа слава и завјетина, те дочекују госте као о крсном имену.

Дужина те црквине износи око осам метара, а ширина око четири метра, и, по прилици, олтар је био преграђен — зидом; јер на сред црквине стоји и данас узвишење од порушенога зида. Ова црква има много притежања својијех, да би се једно село могло населити у то њено имање.

Црквина се налази на десној страни ријеке Калударске за пола сахата од истог села, а по свој прилици и цијело село било је калуђерско, због чега се сада тако и зове. Са сјеверне стране, од исте црквине, налази се велика шума највише питома, као: јасен, јавор и т. д. и у тој шуми до скоро су се налазила стакла (боце) и гице од винове лозе, а клачнице (варнице) и дан дањи могу се наћи, што су ми причали сељани, који говоре, да би се креча доста нашло само да смију узимати.

Једино је за чудо, што се та имања не дају ником радити, о чему има много прича што сам дознао од мјештана и старинаца исте општине.

1. Један мјештанин по имену Лакић Анђић нашао је био једну руку нетљену (свету) и нешто гвожђа, па ставио у вече под своју главу и те се ноћи поболи, те му се очи обрете на затиљак. Затим скупили су се 12 свештеника, а ту се десио и владика призренски Хаџи Захарија и вас народ тога села, те су чињели велику богомољу, а кад су свршили, казао је владика, да свака каже: „Помози Боже нашему Лакићу;“ што су сви и изговорили, а за тим је казао: „реците сви три пут Амин,“ те је и то народ изговорио и тако је оздравио. Тај исти владика узео је ту руку од поменутог, а послѣје нашао је 12 товара имања на врх Калудре и понио собом. Још је то зачудо што се догодило тога дана: било је тога дана ведро, а за њим, (владиком) се подигне магла и свуд је одила за њим до на Мургаш — више Ругове; исти владика казао је, кад је видео ту маглу: „сва нафака оде из тог села,“ али сврх Мургаша опет се одвоио један прамен магле и вратио се натраг, на што је владика рекао: „Опет ће ово село имати напретка.“ Истога времена био је некакав Радоје самоук (из Пешаца) и казао је: да зна Калудра, шта се ноћас одијело из ње и у мајци дијете би се заплакало.“

2. Радисав Иванов, из истог села, извадио је у тој брањевини брезове карлице, па пошто је ставио у њих пријесно млијеко, испод стоке, обрело се све крв и стан му се запалио на самог Св. Петра.

3. Радоје Шогов с Лушца (близу Берана), посјекао је из те шуме саонице и оба су му се вола помамила, за тим је пошао по протука (врачара) и казали су му, да је узео нешто од вакава, а он је казао: „посјекао сам у ћелијама Калударским двије саонице; исти (протука) му каже: „носи оба двије, те стави на неку бару ће ће пролазити народ“ што је и учинио, али један му вџ липше, а један оздрави.

4. Павле Рмуш, који је и сада жив, из Шекулара, послјече чибук у тој шуми и на истом се мјесту разболи; му се натегну очи, да му испану; те је понио исти чибук и оставио ће га је посјекао и тек послје оздравио.

5. Недо Бојовић из Калудре почео је орати једну луку, коју сам сџм гледао и која је далеко од црквине за 15 минута, а на лијевој страни Калударске ријеке, и та се земља обрете сва у води, што више казују, да му је кукуруз остао омуњан на њиви; послје је та кућа сва пострадала, те је и дан дањи бије несрећа.

Назад неколико година питали су мјештани садањег владику из Старе Србије г. Мелетија за ову цркву и о свему што се збивало, на што им је он казао, да светкују и завјештају св. Луку, што данас чине и спремају се њему као за своју славу. Неко каже да је била црква св. Аранђела. — Ово пишем у колико сам могао дознати од старинаца и шиљем листу „Лучи“ да се публикује, не били специјалисти српске историје о овој црквини што извјесније обнародовали путем штампе, које једва би дочекао народ поменуте опћине, а тако и остали.

Шекулар, (Васојевичка нахија) 5. Децембра 1894 год.

Симо Р. Мијовић планинац, учитељ.

З А М Ј Е Н Е „Л У Ч Е“.

Примали смо у замјену прошле 1895 године шљедеће листове:

Dom i Svet, Шумадински Весник, Crvena Hrvatska, Дневни Лист, Dubrovnik, Србобран, Slovenski Narod, Narodne Novine, Osveta, Школски Лист, Narodni List, Глас Македонски, Витез, Домашен Пријатељ, Сарајевски Лист, Мир, Podravec, Женски Свет, Нада, Видело, Наше Доба, Весник, Српски Сион, Глас Црногорца, Српска Застава, Споменак, Право, Македонија, Југословенски Стенограф и Гласник, Kveti, Стража, Вадршатељ, Бос-херц. Источ., Цариградски Гласник, Учитељ, Просвјета, Слобода Американска, Српски Глас, Наставник, Пловдив, Ратник, Голуб, Нови Васпитач, Босанска Вила, Чтенија, Bulletino, Домаћица, Српски Архив, Fischeto, La Luna, Slovanski Svet, Руски Архив, Руска Беседа, Школски Весник, Браник, Брка, Српство, Потпора, Свобода, Тежак, Ljubljanski Zvon, Христјанско Чтение, Церковни Весник, Душеполезное Чтеније, Социјал Демократ, Chicago, Дело, Nedjelja, Бранково Коло, Мале Новине, Страник, Subotičke Novine, Весник Српске Цркве, Napredak, Живаја Старина.